

Biologische agentia op de arboagenda

Eindrapport

Een onderzoek in opdracht van het Ministerie van SZW

Sonja van der Kemp
Mirjam Engelen

Projectnummer: B3661

Zoetermeer, 27 april 2010

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Research voor Beleid. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Research voor Beleid. Research voor Beleid aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
1.1	Probleemstelling	7
1.2	Doel- en vraagstelling	8
1.3	Onderzoeksmethoden	9
1.4	Leeswijzer	9
2	Contextfactoren	11
2.1	Complexiteit biologische agentia	11
2.2	Groot aantal betrokken actoren	11
2.3	Scheiding tussen volksgezondheid en arbeidsgezondheid	11
3	Werkgevers	13
3.1	Gebrek aan kennis	13
3.2	Gebrek aan motivatie	13
3.3	Praktische belemmeringen	14
4	Arbodiensten	17
4.1	Afschaffing 'verplichte aansluiting' bij arbodienst	17
4.2	Kennis bij professionals	17
4.3	Bedrijfsvoering	18
5	Kennisinstituten	19
5.1	Bekendheid en gebruik informatiebronnen	19
5.2	Positionering en profilering kennisinstituten	19
5.3	Aard van de verstrekte informatie	20
5.4	Tempo van activiteiten	21
5.5	Betrokkenheid vanuit beroepsgroepen	21
6	Overige relevante partijen	23
6.1	Branches	23
6.2	Opleidingen	25
6.3	Beroepsverenigingen	25
7	Oplossingsrichtingen	27
7.1	Werkgevers	27
7.2	Arbodienstverleners	28
7.3	Kennisinstituten	30
Bijlage 1	Overzicht interviews stakeholders	31
Bijlage 2	Deelnemers bijeenkomst arbodiensten	33
Bijlage 3	Arbocatalogi	35
Bijlage 4	Invitationale biologische risico's	37

Samenvatting en conclusies

Doel en onderzoeksmethoden

Het Ministerie van SZW signaleert knelpunten in de aanpak van biologische agentia door werkgevers en in de kennisinfrastructuur die werkgevers hierbij moet ondersteunen. Dit onderzoek heeft als doel het ministerie nader inzicht te verschaffen in de huidige knelpunten in de kennisinfrastructuur voor het onderwerp biologische agentia en de mogelijkheden om deze knelpunten op te lossen.

De knelpunten en mogelijke oplossingsrichtingen zijn in kaart gebracht door het uitvoeren van interviews met 14 stakeholders (arbodienstverleners, brancheorganisaties en kennisinstellingen). De mogelijkheden voor het versterken van de dienstverlening van arbodiensten op het gebied van biologische agentia zijn nader in kaart gebracht door middel van een bijeenkomst met vertegenwoordigers van arbodiensten.

Knelpunten in de huidige kennisinfrastructuur

De kernpartijen bij de aanpak van biologische agentia zijn werkgevers, arbodiensten en de kennisinstellingen (CIb en KIZA). Daarnaast kan een rol zijn weggelegd voor partijen als brancheorganisaties, opleidingen en beroepsverenigingen voor bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten. Hieronder vatten we voor de kernpartijen de belangrijkste geconstateerde knelpunten samen.

Werkgevers

Het belangrijkste knelpunt bij werkgevers is dat zij onvoldoende het belang inzien van het nemen van maatregelen op het gebied van biologische agentia. Om dit te veranderen zou geïnvesteerd moeten worden in het informeren en motiveren van werkgevers.

Arbodiensten

Arbodiensten kunnen een belangrijke rol spelen bij het informeren en motiveren van werkgevers. Het onderwerp biologische agentia heeft echter geen duidelijke positie binnen het totale aanbod van de arbodiensten. In de huidige situatie bieden de arbodiensten werkgevers met vragen rond biologische agentia wel ondersteuning, maar het pro-actieve aanbod is zeer beperkt. Binnen arbodiensten is de kennis over het onderwerp biologische agentia geconcentreerd bij een beperkt aantal bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten. Door een gebrek aan vraag van werkgevers krijgen arbodiensten weinig stimulans om hun kennis en aanbod op dit onderwerp te verbeteren. Ook de complexiteit en breedte van het onderwerp biologische agentia spelen daarbij een rol.

Kennisinstellingen

Bij de rol die de kennisinstellingen (CIb en KIZA) vervullen bij het informeren van de arbodienstverleners op het gebied van biologische agentia is de sterke scheiding tussen de domeinen volksgezondheid en arbeidsgesondheid een belemmerende factor. De door de kennisinstellingen aangeleverde kennis sluit vaak onvoldoende aan bij de behoeften van arbodienstverleners (die zoeken naar branchegerichte en voor bedrijven praktisch toepasbare informatie). De kennisinstellingen blijken tegelijkertijd moeite te hebben de bij bedrijfsartsen

en arbeidshygiënisten beschikbare kennis op het gebied van arbeidsgezondheid te benutten, doordat de partijen elkaar niet altijd weten te vinden.

Ook ontbreekt inzicht in de causale relatie tussen biologische agentia en verzuim. Deze informatie zou werkgevers en arbodiensten kunnen overtuigen van het belang tot het nemen van maatregelen.

Oplossingsrichtingen

Arbodiensten kunnen een centrale rol vervullen in de kennisinfrastructuur rond biologische agentia, maar hebben deze rol tot op heden weinig pro-actief opgepakt. Het ligt daarom voor de hand bij het verbeteren van de kennisinfrastructuur de aandacht primair te richten op de mogelijkheden die arbodiensten hebben om hun rol te versterken. Arbodiensten erkennen zelf ook dat zij op het vlak van biologische agentia kansen onbenut laten. De vrees dat, als arbodiensten niets doen, andere partijen (in het volksgezondheidsdomein) zich het onderwerp toe-eigenen, lijkt voor de arbodiensten een stimulans te zijn voor het nemen van stappen gericht op het verbeteren van hun dienstverlening en profilering.

De arbodiensten zien het ontwikkelen van een gezamenlijk basisdocument voor biologische agentia als een goede eerste stap om de aandacht voor biologische agentia te verbeteren. Een mogelijke volgende stap is dat het Ministerie van SZW beziet of zij de wens om een basisdocument te maken deelt. Vervolgens kan het ministerie dan bezien of zij de vorming van dit basisdocument op de een of andere manier kan faciliteren. Het zou moeten gaan om een document waarin de beschikbare expertise over biologische agentia en de wijze waarop het onderwerp bij werkgevers onder de aandacht kan worden gebracht is gebundeld. Iedere arbodienst kan hier vervolgens op eigen wijze invulling aan geven voor de uitvoering van de dienstverlening richting werkgevers.

Ter aanvulling of ondersteuning op de versterking van het ondersteuningsaanbod rond biologische agentia door arbodiensten, biedt het onderzoek nog een aantal andere aanknopingspunten voor verbetering van de kennisinfrastructuur. Zo zouden mogelijkheden verkend kunnen worden voor:

- het stimuleren van branches tot het opnemen van het onderwerp biologische agentia in de arbocatalogi;
- het stimuleren van aandacht voor het onderwerp biologische agentia in opleidingen voor bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten;
- het verbeteren van de relaties tussen arbodienstverleners en het volksgezondheidsdomein, zodat de kennis die beschikbaar is onderling beter wordt gedeeld en toegepast.

Deze ondersteunende maatregelen zullen met name zinvol zijn als arbodiensten zelf daadwerkelijk bereid blijken de stappen te zetten die kunnen bijdragen aan het versterken van hun rol in de kennisinfrastructuur voor biologische agentia.

1 Inleiding

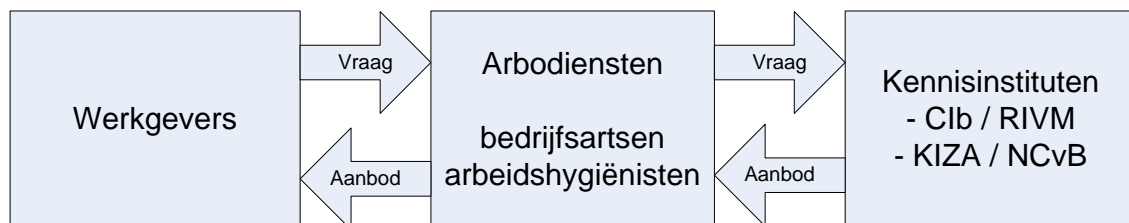
1.1 Probleemstelling

Werkgevers zijn verplicht te zorgen voor een veilige en gezonde werkplek voor hun werknemers. In het Arbobesluit en de arbobeleidsregels staan regels om te voorkomen dat werknemers ziek worden door contact met biologische agentia. Als onderdeel van de risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) moet de werkgever de blootstelling aan biologische agentia beoordelen. Als de organisatie werkt met biologische agentia dan moet deze een aanvullende RI&E maken.

Het Ministerie van SZW signaleert knelpunten in de aanpak van biologische agentia door werkgevers en in de kennisinfrastructuur die werkgevers hierbij moet ondersteunen. Daarom heeft het ministerie behoefte aan nader inzicht in de bestaande knelpunten en de mogelijkheden om deze knelpunten op te lossen.

De relatie tussen de werkgevers en de andere kernpartijen die een rol spelen bij de aanpak van biologische agentia, namelijk de arbodiensten en de kennisinstituten, is schematisch weergegeven in figuur 1.1.

Figuur 1.1 Kernpartijen in relatie tot de aanpak van biologische agentia op de werkplek

Als een werkgever ondersteuning wenst bij het vaststellen van de risico's en het bepalen van de te nemen maatregelen op het gebied van biologische agentia, is de arbodienst de aangewezen partij om deze ondersteuning te bieden. Bij het vaststellen van de risico's en de te nemen maatregelen kunnen zowel bedrijfsartsen als arbeidshygiënisten betrokken zijn.

De arbodiensten kunnen, indien zij zelf niet de benodigde kennis in huis hebben, informatie en advies vragen aan de hiervoor aangewezen kennisinstituten, namelijk het Centrum Infectieziektenbestrijding (Clb) van het RIVM en het Kenniscentrum Infectieziekten en Arbeid (KIZA), dat is ondergebracht bij het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NCvB).

Naast deze kernpartijen kunnen ook bijvoorbeeld brancheorganisaties invloed uitoefenen op de aandacht voor biologische agentia op de werkplek.

In het vervolg van dit rapport doelen we met de term 'stakeholders' op de arbodiensten, brancheorganisaties en kennisinstituten.

1.2 Doel- en vraagstelling

Doelstelling

De doelstelling van het onderzoek hebben we als volgt geformuleerd:

Het in kaart brengen van de knelpunten in de huidige kennisinfrastructuur voor het arborisico biologische agentia en het identificeren van oplossingsrichtingen voor de geconstateerde knelpunten.

Vraagstelling

De centrale onderzoeksvraag is:

Op welke wijze kan de uitvoering van taken op het gebied van biologische agentia door stakeholders in de arbodienstverlening worden verbeterd?

De daarbij behorende onderzoeksvragen hebben we ingedeeld in drie categorieën:

- 1 Ervaren knelpunten in de huidige kennisinfrastructuur voor het arborisico biologische agentia
  - a. In hoeverre herkennen de stakeholders de knelpunten die het Ministerie van SZW signaleert in de kennisinfrastructuur en het gebruik daarvan?
  - b. Welke andere knelpunten ervaren stakeholders? Welke rol spelen vraag naar en aanbod van informatie daarbij?
- 2 Informatiebehoefte en informatiezoekgedrag van stakeholders
  - a. Hoe belangrijk vinden stakeholders dat er door bedrijven aandacht wordt besteed aan het arborisico biologische agentia? In hoeverre rechtvaardigt de omvang en ernst van het risico volgens hen een proactieve opstelling van arbodienstverleners?
  - b. Welke informatiebronnen kennen de stakeholders en van welke maken ze gebruik? Op welke wijze maken ze gebruik van deze informatiebronnen?
  - c. Hoe beoordelen de stakeholders de huidige kennisinfrastructuur? In hoeverre voldoet de beschikbare informatie aan de behoefte van de stakeholders?
  - d. Welke rol zien stakeholders voor verschillende informatieleveranciers (met name Clb en KIZA)? Wat verwachten ze van deze informatieleveranciers?
- 3 Oplossingsrichtingen
  - a. Welke oplossingsrichtingen zien stakeholders voor het verbeteren van (het gebruik van) de kennisinfrastructuur?
  - b. Welke ervaringen hebben stakeholders opgedaan met (mogelijke) oplossingsrichtingen?
  - c. Welke rol zien de stakeholders voor zichzelf en voor andere partijen (zoals SZW, Clb) bij mogelijke oplossingsrichtingen?

1.3 Onderzoeksmethoden

Het onderzoek is in september 2009 gestart met een deskresearch. Het doel hiervan was het in kaart brengen van de reeds beschikbare informatie over relevante sectoren, partijen en de bestaande situatie rond de aanpak van het thema biologische agentia. Deze informatie diende als input voor de selectie van respondenten en het opstellen van de checklist.

Vervolgens zijn in de periode oktober t/m december 14 face-to-face interviews gehouden met stakeholders van kennisinstellingen, (interne) arbodiensten en brancheorganisaties. Een overzicht van de geïnterviewde personen is opgenomen in bijlage 1. Het doel van deze interviews was het inventariseren van de huidige werkwijze, ervaren knelpunten en ondersteuningsbehoefte. Tevens is met de stakeholders gesproken over mogelijke oplossingsrichtingen om de aandacht voor biologische agentia te verbeteren.

Op basis van de interviews is een tussenrapport opgesteld, waarin de huidige situatie (werkwijze en knelpunten) zijn beschreven en mogelijke oplossingsrichtingen zijn benoemd.

Deze tussenrapportage heeft als input gediend voor een bijeenkomst met vertegenwoordigers van arbodiensten. De lijst met deelnemers aan de bijeenkomst is opgenomen in bijlage 2. Tijdens deze bijeenkomst is gesproken over de rol van arbodiensten bij de aanpak van biologische agentia en de mogelijkheden om deze rol te versterken.

1.4 Leeswijzer

Allereerst benoemen we in hoofdstuk 2 een aantal contextfactoren die een belemmerende werking hebben bij de aanpak van biologische agentia door zowel werkgevers, arbodiensten als kennisinstellingen. In de hoofdstukken 3, 4 en 5 gaan we in op de specifieke knelpunten die spelen voor werkgevers, arbodiensten en kennisinstellingen en de daarmee samenhangende oplossingsrichtingen. In hoofdstuk 6 komen vervolgens de andere partijen aan de orde die invloed zouden kunnen uitoefenen op de aandacht voor en aanpak van biologische agentia, namelijk de brancheorganisaties, de opleidingen voor bedrijfsartsen en arbeidshygiënist(en) en de beroepsverenigingen. Hoofdstuk 7 bevat een overzicht van de oplossingsrichtingen die uit de verzamelde gegevens naar voren zijn gekomen.

2 Contextfactoren

In dit hoofdstuk beschrijven we een aantal contextfactoren, die volgens de geïnterviewde stakeholders mede ten grondslag liggen aan de knelpunten op het gebied van de aandacht voor biologische agentia bij werkgevers. Deze factoren spelen een rol voor alle partijen die betrokken zijn bij de aanpak van biologische agentia, maar zijn door hen vrijwel niet te beïnvloeden. Het gaat hierbij om: de complexiteit van biologische agentia, het grote aantal betrokken actoren en de scheiding tussen volksgezondheid en arbeidsgezondheid. Dit wordt in de volgende paragrafen kort toegelicht.

2.1 Complexiteit biologische agentia

Uit de interviews blijkt dat de meeste geraadpleegde personen van mening zijn dat het onderwerp biologische agentia complex is. Dat komt ten eerste omdat het onderwerp een koepelbegrip is voor veel verschillende risico's van uiteenlopende ernst en met verschillende soorten maatregelen. Ook geldt in de meeste gevallen dat de blootstelling van werknemers aan biologische agentia niet constant is, wat het bijvoorbeeld moeilijk maakt om metingen te verrichten. Deze complexiteit leidt er toe dat er voor biologische agentia geen duidelijke normen of grenswaarden beschikbaar zijn. Dit maakt het lastig om vast te stellen hoe ver de verantwoordelijkheid van werkgevers strekt op het gebied van biologische agentia. Wanneer doet een werkgever genoeg om zijn werknemers te beschermen?

2.2 Groot aantal betrokken actoren

Het onderwerp biologische agentia heeft raakvlakken met meerdere beleidsterreinen, wat betekent dat er een groot aantal actoren bij het onderwerp betrokken is. Het gaat bijvoorbeeld om de Ministeries van SZW, VWS, LNV en VROM. Op het vlak van de volksgezondheid zijn bijvoorbeeld het RIVM en GGD'en betrokken bij infectiepreventie. Het grote aantal betrokken actoren maakt het krachtenveld ingewikkeld en het nemen van maatregelen lastig.

2.3 Scheiding tussen volksgezondheid en arbeidsgezondheid

Een andere contextfactor die volgens de stakeholders een belemmerende werking heeft is de sterke scheiding tussen de volksgezondheid en de arbeidsgezondheid. De algemene indruk is dat de organisaties die zich richten op de volksgezondheid, zoals het RIVM en GGD'en, weinig interesse hebben voor de rol die arbeid daarbij speelt. Ook bij individuele huisartsen en dierenartsen is er, volgens de geïnterviewden vaak weinig aandacht voor de relatie tussen ziekte en arbeid. Verschillende stakeholders zijn van mening dat de kloof tussen deze twee vakgebieden verkleind moet worden, maar concrete ideeën daarvoor ontbreken.

Eén van de stakeholders heeft aangedragen dat het goed zou zijn als de verschillende disciplines vaker met elkaar om de tafel zouden gaan om gezamenlijk de problemen en mogelijke oplossingen rond infectieziekten helder te krijgen.

Vanuit Stigas (preventiedienst voor de agrarische en groene sector) is in het verleden geprobeerd de aandacht van huisartsen en dierenartsen voor de relatie tussen arbeid en ziekte te bevorderen, door het voor huisartsen mogelijk te maken kosteloos een werkplekcheck aan te bieden. Dit initiatief is echter niet aangeslagen.

3 Werkgevers

Idealiter zou je willen dat alle bedrijven waar werknemers in aanraking kunnen komen met biologische agentia, aandacht besteden aan de blootstelling van werknemers en het nemen van maatregelen. In eerste instantie gaat het dan om sectoren waarvan het helder is dat er sprake is van biologische agentia, zoals de gezondheidszorg, de afvalverwerking, de voedingsindustrie, het onderwijs, de kinderopvang en buitenwerkers.

Toch blijkt dat veel werkgevers in deze sectoren geen of onvoldoende aandacht besteden aan het onderwerp biologische agentia. Daarvoor dragen de stakeholders een aantal verklaringen aan. De aangedragen verklaringen kunnen we indelen in drie categorieën: gebrek aan kennis, gebrek aan motivatie en praktische belemmeringen.

3.1 Gebrek aan kennis

Over het algemeen zijn de geraadpleegde stakeholders van mening dat veel werkgevers onvoldoende kennis hebben van de risico's rondom biologische agentia die spelen in de sector en de maatregelen die ze kunnen nemen om die risico's te beperken. Dit hangt samen met de in hoofdstuk 2 benoemde complexiteit van het onderwerp en het gebrek aan (media)aandacht voor deze risico's.

Naast een gebrek aan kennis over het type risico's, noemen de stakeholders ook een onjuiste risico-inschatting. De werkgevers zien niet hoe groot het probleem is. Het onderwerp wordt vaak pas serieus genomen als het 'dichtbij huis komt' door incidenten in de eigen organisatie of in de omgeving.

Werkgevers die geen actieve rol willen spelen op het gebied van arbeidsomstandigheden, zullen ervoor kiezen een minimaal contract af te sluiten met een arbodienst. Dit betekent dat ook arbodiensten in deze bedrijven weinig mogelijkheden hebben om te adviseren over het onderwerp biologische agentia, en daarmee niet bij kunnen dragen aan de beschikbare kennis. Concreet is genoemd dat werknemers bij minimale contracten pas bij lang verzuim (> 6 weken) bij een bedrijfsarts terecht komen, wat betekent dat veel van de infecties die kunnen wijzen op blootstelling aan biologische agentia aan het zicht van de bedrijfsarts onttrokken blijven. Deze kan daarmee geen signalerende rol vervullen richting de werkgever.

3.2 Gebrek aan motivatie

Veel van de genoemde belemmeringen hangen samen met een gebrek aan motivatie bij werkgevers om aandacht te besteden aan biologische agentia. Dit hangt deels samen met het in de vorige paragraaf benoemde gebrek aan kennis en een onjuiste risico-inschatting. Daarnaast noemen de stakeholders vooral dat werkgevers onvoldoende stimulans van buitenaf krijgen om het onderwerp aan te pakken.

De genoemde belemmerende factoren zijn:

Aansprakelijkheid bij beroepsziekten is in Nederland beperkt

Werkgevers worden in Nederland zelden aansprakelijk gesteld voor het ontstaan van beroepsziekten. Dit betekent dat in Nederland de stimulans voor werkgevers om maatregelen te nemen minder groot is dan in andere landen, waar het aansprakelijk stellen van werkgevers gebruikelijker is.

De RI&E is te vrijblijvend

De bewustwording van risico's rond biologische agentia bij werkgevers begint met een goede RI&E. Het uitvoeren van een RI&E is echter te vrijblijvend, er is te weinig controle en de sancties zijn beperkt. Werkgevers kiezen er vaak voor relatief simpele risico's aan te pakken en meer complexe risico's te laten liggen.

Ook in sectoren waar het onderwerp biologische agentia wel in de RI&E aan de orde komt, zoals in ziekenhuizen, is het niet zeker dat het onderwerp voldoende aandacht krijgt. De RI&E wordt over het algemeen op afdelingsniveau door de leidinggevenden uitgevoerd, met ondersteuning van de (interne) arbodienst. Het risico bestaat daardoor dat de aandacht voor het onderwerp oppervlakkig blijft.

De Arbeidsinspectie controleert onvoldoende

De kans op controle door de Arbeidsinspectie is laag. Bovendien ligt de focus van de Arbeidsinspectie op arbeidsongevallen. Er is relatief weinig kennis van en aandacht voor het onderwerp biologische agentia.

Arbodiensten vragen niet altijd aandacht voor het onderwerp

Ook arbodiensten vragen bij bedrijven niet altijd om aandacht voor het onderwerp biologische agentia. Dit komt nader aan de orde in hoofdstuk 4. Factoren die daarbij een rol spelen zijn bijvoorbeeld het afsluiten van minimale contracten met de arbodienst door werkgevers en onvoldoende aandacht voor biologische agentia in reguliere activiteiten van arbodiensten.

Angst voor imagoschade

De laatste factor die belemmerend is voor de motivatie van bedrijven om aandacht te besteden aan biologische agentia, is dat de onderwerpen voor werkgevers soms gevoelig liggen. Werkgevers zijn bang dat een verhoogde aandacht voor biologische agentia in hun sector kan leiden tot imagoschade of twijfels van consumenten over de productveiligheid. Dit speelt vooral een rol als het gaat om voedselproductie.

3.3 Praktische belemmeringen

Organisaties die zich wel bewust zijn van de risico's en die maatregelen willen nemen, kunnen daarbij een aantal praktische belemmeringen ervaren, zoals het ontbreken van instrumentarium om risico's te inventariseren of het ontbreken van maatregelen zoals vaccinatie. Deze praktische belemmeringen gelden ook voor arbodiensten. Een andere mogelijke belemmering is het krijgen van de juiste ondersteuning bij een arbodienst.

Ontbreken van instrumentarium

Werkgevers (en arbodiensten) hebben onvoldoende instrumentarium om de blootstelling aan en risico's van biologische agentia in te schatten. Er zouden, aldus verschillende stakeholders, meer standaardinstrumenten ontwikkeld moeten worden, zoals (branche)RI&E, PAGO en ziekteverzuimanalyse, met aandacht voor biologische agentia. Een ander instrument dat is genoemd is een equivalent van de Stoffenmanager, oftewel een tool waarmee werkgevers door een aantal gegevens over hun organisatie in te voeren een inschatting kunnen krijgen van de risico's op het gebied van infectieziekten die een rol spelen in hun bedrijf.

Ontbreken van mogelijkheden voor vaccinatie

Voor bepaalde ziektebeelden, zoals Q-koorts en de ziekte van Weil, zijn geen vaccinaties beschikbaar. Dit beperkt, volgens de respondenten, hetgeen een werkgever eraan kan doen om zijn werknemers te beschermen. Bij infecties waarvoor wel vaccins beschikbaar zijn, kunnen bijvoorbeeld religieuze overwegingen van werkgevers en/of werknemers belemmerend zijn voor de toepassing daarvan.

4 Arbodiensten

Het algemene beeld dat uit de interviews naar voren komt is dat maar een klein deel van de bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten specifiek aandacht besteden aan het onderwerp biologische agentia. De genoemde belemmeringen voor arbodiensten zijn in te delen in drie hoofdfactoren, namelijk: de afschaffing van de 'verplichte aansluiting' bij een arbodienst, kennis bij professionals en bedrijfsvoering.

4.1 Afschaffing 'verplichte aansluiting' bij arbodienst

Een aantal stakeholders geeft aan dat door de nieuwe wet geïntroduceerde alternatieven voor de 'verplichte aansluiting' bij een arbodienst, het gebruik van dienstverlening van arbodiensten door werkgevers is afgenomen. Dit heeft volgens hen een aantal effecten gehad die van belang zijn bij de aanpak van biologische agentia.

Vraaggestuurd werken

Ten eerste heeft deze verandering ertoe geleid dat arbodiensten sterk vraaggestuurd zijn gaan werken. De ondersteuningsbehoefte van bedrijven is bepalend voor het aanbod. Aan gezien veel werkgevers geen behoefte ervaren aan ondersteuning op het gebied van biologische agentia (zie hoofdstuk 3), krijgen arbodiensten weinig gerichte vragen van werkgevers. Op een onderwerp dat bij werkgevers nog weinig onder de aandacht is, zal daarom weinig aanbod van de grond komen bij de arbodiensten.

Minimale contracten

Ten tweede heeft de verandering ertoe geleid dat werkgevers er vaker voor een minimaal contract met een arbodienst af te sluiten, met alleen verzuimbegeleiding door een bedrijfsarts bij langer durend verzuim (> 6 weken). Veel infectieziekten onttrekken zich daarmee aan het beeld van bedrijfsartsen, omdat ze niet tot dergelijk langdurig verzuim leiden. Ook is de toegang van werknemers tot een preventief spreekuur, waar men beginnende klachten bij een bedrijfsarts kan melden, verminderd. Een snelle signalering kan van belang zijn voor het tijdig nemen van maatregelen, maar ook voor het aantonen van een relatie tussen de aandoening en het beroep.

4.2 Kennis bij professionals

De geraadpleegde stakeholders zijn van mening dat slechts een beperkt deel van de bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten van arbodiensten specifiek deskundig is op het gebied van biologische agentia.

Weinig aandacht in opleidingen

Een belangrijk knelpunt dat daarbij wordt genoemd is dat er in de opleidingen voor bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten weinig aandacht wordt besteed aan biologische agentia (zie ook hoofdstuk 6). Degenen die zich op dit onderwerp hebben gespecialiseerd, doen dit veelal op eigen initiatief en vanuit persoonlijke interesse.

Weinig vragen van werkgevers

Een andere reden voor een gebrek aan interesse voor biologische agentia bij bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten is dat er weinig vragen van werkgevers komen op dit gebied. Als werkgevers wel een vraag neerleggen bij de arbodienst, wordt dit vaak ad hoc opgepakt.

4.3 Bedrijfsvoering

Ten slotte hebben een aantal belemmeringen betrekking op de wijze van bedrijfsvoering door arbodiensten. De genoemde knelpunten zijn:

Inhoudelijke deskundigen zijn onvoldoende betrokken bij risicobeoordeling

Inhoudelijke kennis van biologische agentia lijkt bij arbodiensten vooral aanwezig te zijn bij (een deel van) de arbeidshygiënisten en bedrijfsartsen. Beoordeling van RI&E's vindt vaak plaats door adviseurs, die geen specifieke kennis hebben van dit onderwerp en daardoor minder snel knelpunten zullen constateren. Dat komt ook doordat er voor biologische agentia geen eenvoudige tools (zoals protocollen, checklists) beschikbaar zijn.

Onvoldoende aandacht voor biologische agentia in reguliere activiteiten

Arbodiensten besteden nog onvoldoende aandacht aan het onderwerp biologische agentia in hun reguliere activiteiten voor werkgevers (zoals RI&E, PAGO, verzuimanalyse).

Onvoldoende aandacht voor kennismanagement binnen organisaties

Arbodiensten hebben enkele experts op het gebied van biologische agentia, maar de brede kennis binnen de organisaties is beperkt. Men is van mening dat het, gezien de complexiteit van het onderwerp, goed is de kennis te concentreren bij enkele experts. Wel zou binnen de organisaties beter gebruik gemaakt moeten worden van die kennis.

Gebrek aan pro-actieve profilering op het onderwerp

Het aantal arbodiensten dat zich pro-actief profileert op het thema biologische agentia is beperkt. De arbodiensten kunnen meer aandacht besteden aan de wijze waarop ze hun kennis van biologische agentia kunnen verkopen aan werkgevers.

5 Kennisinstituten

Dit hoofdstuk gaat in op de knelpunten die stakeholders ervaren die samenhangen met de kennisinstituten die zich bezig houden met het onderwerp biologische agentia.

5.1 Bekendheid en gebruik informatiebronnen

In de interviews hebben we de stakeholders gevraagd naar de informatiebronnen die ze raadplegen op het gebied van biologische agentia en de ervaringen die ze hebben met de informatie van het Centrum Infectieziektenbestrijding (CIb) en KIZA.

Daaruit bleek dat de activiteiten die het CIb onderneemt gericht op het thema arbeid bij veel van de geraadpleegde personen (bij arbodiensten en branches) bekend zijn. Verschillende stakeholders noemen het instellen van het Arbo Management Team als recente positieve ontwikkeling, waarvan de waarde in de praktijk nog zal moeten blijken. Ook de informatie op de KIZA-website is bij de meesten bekend en wordt ook positief gewaardeerd.

Toch worden er nog de nodige kanttekeningen geplaatst bij de beschikbare informatie van deze kennisinstituten. De genoemde knelpunten liggen op het vlak van de positionering en profilering van de kennisinstituten, de aard van de verstrekte informatie, het tempo van de activiteiten en de betrokkenheid vanuit de beroepsgroepen. Deze knelpunten komen nader aan de orde in paragraaf 5.2 t/m 5.5.

Naast de informatie van CIb en KIZA maken de stakeholders vooral gebruik van hun eigen netwerk voor informatie over biologische agentia. Dat zijn bijvoorbeeld collega's binnen de arbodienst, netwerken van professionals (bijv. de contactgroep biologische factoren van de Nederlandse Vereniging voor Arbeidshygiëne NVVA) of deskundigen van het CIb en NCvB. Andere genoemde bronnen zijn het Arbo Informatieblad 9 'werken met biologische agentia', de Werkgroep Infectie Preventie (WIP), wetenschappelijke literatuur en internationale organisaties als WHO, ECDC en CDC.

5.2 Positionering en profilering kennisinstituten

Een aantal van de genoemde knelpunten heeft te maken met de positionering en profilering van de kennisinstituten. Het aansluiten bij bestaande organisaties heeft als voordeel dat gebruik gemaakt kan worden van reeds bestaande expertise en reputatie. Tegelijkertijd zien de geraadpleegde stakeholders echter ook een aantal negatieve aspecten hiervan.

Sterke profilering CIb op volksgezondheid

Het CIb / RIVM heeft een zeer sterke profilering op het gebied van volksgezondheid en wordt gezien als een betrouwbare bron van informatie. Vooralsnog zien de respondenten echter onvoldoende dat ze de verbinding kunnen maken met arbeid en/of vinden ze dat dit veel te langzaam gaat.

Gebrek aan autoriteit van Clb voor bedrijfsartsen

Het Clb heeft voor GGD'en een vanzelfsprekende en toonaangevende rol als kennisinstituut. Dit is bij bedrijfsartsen niet het geval. Het Clb heeft daarmee weinig 'macht' en mogelijkheden om het onderwerp bij bedrijfsartsen onder de aandacht te brengen.

Het is echter niet duidelijk welke organisatie dan wel de verantwoordelijkheid heeft om bedrijfsartsen (en arbeidshygiënisten) te informeren over actuele ontwikkelingen rond biologische agentia in relatie tot arbeid.

Problematiek rond registratie beroepsziekten

Het NCvB verzorgt de registratie van beroepsziekten op basis van meldingen door bedrijfsartsen. De ervaringen van bedrijfsartsen met deze registratie zijn niet altijd positief.

Algemeen beeld bij de bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten is dat de melding van beroepsziekten sterk te wensen overlaat. Dat is met betrekking tot biologische agentia nadelig omdat er daardoor onvoldoende zicht is op het vóórkomen van gerelateerde beroepsziekten.

Een belemmering voor het melden is voor bedrijfsartsen dat de melding van een beroepsziekte de relatie met de klant kan verstoren. De melding van beroepsziekten is weliswaar een verplichting, maar in de praktijk te vrijblijvend. Eén van de stakeholders is van mening dat het melden vooral aantrekkelijker gemaakt zou moeten worden, bijvoorbeeld door degenen die melden scholing aan te bieden.

5.3 Aard van de verstrekte informatie

Tevens heeft een deel van de genoemde knelpunten betrekking op de aard van de verstrekte informatie, namelijk:

Informatie is onvoldoende praktijkgericht

De huidige werkwijze van het Clb om meer aandacht te geven aan het onderwerp arbeid via de aanpassing van richtlijnen, lijkt het veld weinig aan te spreken. De informatie van het Clb is volgens de stakeholders vooral feitelijke informatie die onvoldoende praktijkgericht en branchegericht is. Het Clb heeft ook te weinig kennis van werkzaamheden in sectoren beschikbaar om die vertaling te kunnen maken. De informatie is bovendien alleen toegankelijk voor professionals met de nodige voorkennis, en dus niet voor individuele werkgevers.¹

Inzicht in aard en omvang van risico's (per branche) ontbreekt

Er is weinig informatie over (aard en omvang van) de risico's die in de verschillende branches voorkomen. De kennisinstellingen richten zich niet op het doen van onderzoek op dit gebied (buiten de analyse van beroepsziekten). Aangezien er geen goede cijfers zijn is het moeilijk vast te stellen of biologische agentia een reëel probleem zijn voor werknemers. Als er meer gegevens zouden zijn over het vóórkomen van infecties en het causale verband tussen de infecties en verzuim, zou het makkelijker zijn om werkgevers en arbodiensten te overtuigen van het belang van het onderwerp.

---

¹ Het Clb richt zich op arbodienstverleners, die geacht worden de vertaling naar werkgevers te maken.

CIb heeft passieve rol richting beroepsgroepen

Het takenpakket van het CIb omvat op het gebied van arbeid: het aanpassen van de richtlijnen voor infectieziekten door toevoeging van arbeidsgerelateerde paragrafen, analyse van beroepsziekten (samen met NCvB) en surveillance en respons (beantwoorden van vragen, adviseren, e-mailservice). Er zijn met het Ministerie van SZW geen afspraken gemaakt over een actieve benadering van bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten, zoals het actief verwerven van bekendheid of creëren van bewustwording rond biologische agentia. Het CIb richt zich richting beroepsgroepen met name op het beantwoorden van vragen van veelal bedrijfsartsen die tegen problemen zijn aangelopen.

5.4 Tempo van activiteiten

De kennis van CIb en KIZA rond infectieziekten en arbeid is nog in opbouw. Door de beperkte beschikbare capaciteit verloopt het opzetten van kennissystemen langzaam en is de beschikbare informatie nog niet volledig.

Als achterliggende factor hierbij zien de stakeholders de financiering door het Ministerie van SZW. Zo zijn de arbeidsgerichte activiteiten van CIb volledig afhankelijk van de financiering door het ministerie. Per jaar kunnen op dit moment ongeveer vijf richtlijnen worden aangepast (van de in totaal 112 richtlijnen). Verschillende stakeholders geven aan dat de huidige activiteiten van het CIb een begin zijn, maar dat er nog veel voor nodig is om arbeid echt goed op de agenda te zetten bij deze organisatie.

5.5 Betrokkenheid vanuit beroepsgroepen

Het CIb en KIZA zijn voor de arbeidsspecifieke informatie afhankelijk van een kleine groep deskundige bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten (zie ook hoofdstuk 4). Dit maakt dat er relatief weinig (onderlinge) controle mogelijk is op de informatie en het systeem kwetsbaar is. Het zou voor de betrouwbaarheid, continuïteit en het draagvlak beter zijn als een bredere groep bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten hierbij betrokken zou zijn. Het is echter lastig mensen te vinden die hiervoor tijd kunnen danwel willen vrijmaken. De commerciële insteek van arbodiensten, waarbij het van belang is dat de ingezette uren betaald worden, speelt daarbij een belemmerende rol.

6 Overige relevante partijen

Naast de werkgevers, arbodiensten en kennisinstituten zijn een drietal andere partijen naar voren gekomen die een rol kunnen spelen bij het verbeteren van de aandacht voor het onderwerp biologische agentia. Dit zijn de brancheorganisaties, de opleidingen voor bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten en de beroepsverenigingen. De mogelijke rol van deze partijen komt in de volgende paragrafen aan de orde.

6.1 Branches

In deze paragraaf komen ten eerste de arbocatalogi aan de orde en daarna de overige beïnvloedingsmogelijkheden van branches.

6.1.1 Arbocatalogi

De sociale partners in de branches hebben een centrale rol bij het opstellen van de arbocatalogi. In een arbocatalogus beschrijven werkgevers en werknemers op eigen initiatief hoe te voldoen aan doelvoorschriften van de overheid voor veilig en gezond werken in een specifieke branche. Een arbocatalogus kan werkgevers en werknemers helpen zich te houden aan de doelvoorschriften uit de Arbowetgeving (Arbowet, Arbobesluit en Arboregeling).¹ Arbocatalogi kunnen ter toetsing aan de Arbeidsinspectie worden voorgelegd. Arbocatalogi die met positief resultaat door de Arbeidsinspectie zijn getoetst, vormen het referentiekader voor de handhaving door de Arbeidsinspectie.²

In de arbocatalogi zijn niet alle voor de sectoren relevante risico's gedekt. Uit een door Research voor Beleid voor het onderhavige onderzoek uitgevoerde inventarisatie van de tot nu toe door de Arbeidsinspectie met positief resultaat getoetste arbocatalogi blijkt dat het onderwerp biologische agentia niet in alle relevante sectoren in de arbocatalogus voorkomt (zie bijlage 2).

De branches kiezen volgens de stakeholders veelal voor de gepercipieerde grootste risico's. Er is volgens respondenten onvoldoende stimulans vanuit de overheid om dit te veranderen. Ook hebben sommige branches onvoldoende financiële middelen om zelf een arbocatalogus te ontwikkelen.

Bij de keuze voor de te behandelen onderwerpen in de arbocatalogus lijkt het belangrijk te zijn of het onderwerp door de Arbeidsinspectie als risicofactor voor de sector is benoemd. In veel arbocatalogi is bovendien in eerste instantie aangesloten bij de thema's van de arboconvenanten. Aangezien biologische agentia daarin voor de meeste sectoren geen rol speelden, komt het onderwerp niet of pas later op de agenda voor de arbocatalogus.

---

¹ www.arboportaal.nl

² <http://arbeidsinspectie.szw.nl/onderwerpen/arbeidsomstandigheden/handhavingsbeleid%5Farbeidsomstandigheden/arbocatalogus/>

Een positieve ontwikkeling die uit de interviews is af te leiden is dat in verschillende sectoren momenteel wordt gewerkt aan het toevoegen van het onderwerp biologische agentia aan de arbocatalogus (UMC's, agrarische sectoren) of het verbeteren van de informatie over dit onderwerp (VVT). In de kinderopvang wordt het onderwerp biologische agentia komend jaar (opnieuw) als plan ingediend bij de sociale partners.

Voor branches die in de arbocatalogus wel aandacht willen besteden aan het onderwerp biologische agentia, kan het lastig zijn om de juiste ondersteuning te vinden. Uit de interviews blijkt dat branches ervaren dat arbodiensten weliswaar kennis over de risico's in huis hebben, maar onvoldoende de praktische vertaalslag kunnen maken naar de organisaties in een specifieke branche.

6.1.2 Overige beïnvloedingsmogelijkheden

De branches kunnen, naast het opnemen van biologische agentia in de arbocatalogus, wel degelijk meer doen om het onderwerp onder de aandacht te brengen van organisaties in de branche.

Verschillende geraadpleegde stakeholders noemen Stigas als goed voorbeeld van een branchegerichte organisatie, die zich actief bezighoudt met het onderwerp biologische agentia (zie kader).

Stigas

Stigas is een preventiedienst die is opgericht voor en door de agrarische en groene sectoren. In deze sectoren zijn de preventiedienst (Stigas), inkomensverzekeraar (SAZAS) en verzuimmanagement (Achmea Vitale) aan elkaar verbonden. De gezamenlijke naam voor deze regelingen is Colland (Collectief Land- en Tuinbouw in Holland).

Door de verbinding tussen de verschillende regelingen zijn de contacten tussen de preventiedienst en het verzuimmanagement vrij intensief. Door in te zetten op preventie, kunnen kosten voor de andere onderdelen worden verlaagd.

Stigas heeft een actieve opstelling in het benaderen van de bedrijven in de agrarische en groene sector. Zo worden factsheets verspreid en organiseren ze in de winter studiebijeenkomsten voor bedrijven. Tevens hebben de regionaal werkende arboadviseurs van Stigas regelmatig contact met de bedrijven, waardoor ze veel signalen oppikken. De meeste vragen van werkgevers over biologische agentia komen via de arboadviseurs bij Stigas binnen. Ook wordt vanuit Stigas veel deelgenomen aan netwerken, waardoor zij toegang hebben tot de kennis van de experts op het gebied van biologische agentia. Ten slotte wordt regelmatig samengewerkt met universiteiten, wat specifieke kennis oplevert over branchespecifieke risico's van biologische agentia en maatregelen om blootstelling te beperken.

Uit dit voorbeeld kan worden geconcludeerd dat branches meer zouden kunnen doen om het onderwerp onder de aandacht te brengen door:

- Als (laagdrempelige) vraagbaak op het gebied van arbeidsomstandigheden optreden voor organisaties in de branche, waardoor signalen van (nieuwe) risico's sneller worden opgepikt en beschikbare kennis bij de bedrijven terecht komt.

- Actief te communiceren richting de organisaties in de branche over de risico's van biologische agentia en de praktische maatregelen die organisaties kunnen nemen.
- Samen te werken met onderzoeksinstellingen om meer inzicht te krijgen in risico's en mogelijke maatregelen.

6.2 Opleidingen

De geraadpleegde bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten hebben aangegeven dat het onderwerp biologische agentia in de opleidingen weinig aandacht krijgt. Ze weten niet waarom dit zo is, maar sommigen vermoeden dat de complexiteit van het onderwerp daarbij een rol speelt. Degenen die zich hebben gespecialiseerd rond biologische agentia hebben dit veelal gedaan op basis van persoonlijke interesse (afstudeer/promotieonderzoek) en door zelf informatie te verzamelen.

Ook gaf één van de stakeholders aan dat er geen relevant cursusaanbod beschikbaar is voor degenen die zich buiten een opleiding in het onderwerp willen specialiseren.

Wel zien enkele respondenten tekenen dat er meer aandacht voor het onderwerp komt in de opleidingen. Twee van de geraadpleegde stakeholders zijn recentelijk gevraagd onderwijs te verzorgen op het gebied van biologische agentia in de opleidingen voor arbeidshygiënisten of bedrijfsartsen. De omvang hiervan lijkt vooralsnog echter beperkt.¹

Een grotere aandacht binnen opleidingen voor het onderwerp biologische agentia zou uiteraard bij kunnen dragen aan een grotere bewustwording en meer kennis bij bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten.

6.3 Beroepsverenigingen

Tijdens de interviews zijn een aantal ontwikkelingen genoemd die spelen bij de beroepsverenigingen en die een bevorderende werking hebben voor de aandacht voor biologische agentia.

Contactgroep biologische factoren

De contactgroep biologische factoren van de Nederlandse Vereniging voor Arbeidshygiëne (NVvA) heeft als doelen: 1. De uitwisseling van kennis en ervaring tussen NVvA-leden op het gebied van de biologische factoren en 2. Het ontwikkelen van nieuwe initiatieven om de arbeidshygiënische expertise op het gebied van biologische factoren te bevorderen. Verschillende geraadpleegde stakeholders die werkzaam zijn als arbeidshygiënist, nemen deel aan deze contactgroep. Zij zien dit als een goede manier om kennis uit te wisselen met arbeidshygiënisten van andere organisaties en op de hoogte te blijven van ontwikkelingen.

¹ We baseren ons op de indrukken van de stakeholders. De opleidingen zelf zijn niet geraadpleegd.

Richtlijnen NVAB

In de afgelopen jaren zijn er door de Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfsgezondheidskunde (NVAB) een aantal voor het onderwerp biologische agentia relevante richtlijnen ontwikkeld, zoals 'Influenzapandemie: infectiepreventie van werkenden' en 'Zwangerschap, postpartumperiode en werk'. Een van de stakeholders noemt dit als een teken van de toenemende aandacht voor het onderwerp biologische agentia.

7 Oplossingsrichtingen

Doel van het onderzoek is in kaart te brengen welke oplossingsrichtingen er zijn voor de door de stakeholders gesignaleerde knelpunten in de aanpak van biologische agentia. De mogelijke oplossingsrichtingen zijn in kaart gebracht op basis van de interviews met de stakeholders en de bijeenkomst met arbodiensten. In dit hoofdstuk bespreken we per betrokken partij in de kennisinfrastructuur (werkgevers, arbodienstverleners en kennisinstituten) welke knelpunten centraal staan en welke oplossingen daarvoor zijn aangedragen.

7.1 Werkgevers

Het belangrijkste knelpunt bij werkgevers is dat zij onvoldoende het belang inzien van het nemen van maatregelen op het gebied van biologische agentia. Om dit te veranderen zou geïnvesteerd moeten worden in het informeren en motiveren van werkgevers. Bij het informeren van werkgevers kunnen vooral arbodiensten en brancheorganisaties een belangrijke rol spelen. Meer op de achtergrond kunnen de kennisinstituten en de overheid hieraan bijdragen.

Het informeren van werkgevers over risico's en mogelijke maatregelen is mogelijk door:

- Het opnemen van biologische agentia als standaardonderwerp in de reguliere contacten tussen arbodiensten en werkgevers.
- Het ontwikkelen van een branchespecifiek aanbod van dienstverlening door arbodiensten.
- Het opstellen van een arbocatalogus door de sociale partners in de branche.
- Het communiceren via websites of gerichte campagnes.
- Het publiceren van artikelen over biologische agentia (in vakgerichte of branchegerichte tijdschriften)
- Het instellen van een laagdrempelige vraagbaakfunctie voor werkgevers, waarmee tevens signalen uit de praktijk over blootstelling aan biologische agentia kunnen worden opgepikt.

Het informeren van werkgevers over risico's en mogelijke maatregelen zal naar verwachting bijdragen aan de motivatie tot het nemen van maatregelen. Andere factoren die werkgevers kunnen motiveren om maatregelen te nemen zijn:

- Het vergroten van de controle door de Arbeidsinspectie. Daarbij denken de stakeholders aan het strenger controleren op tekortkomingen in de RI&E en het verhogen van kennis van en aandacht voor biologische agentia bij de inspecteurs.
- Het verhogen van de druk voor het nemen van maatregelen vanuit werknemers, doordat werkgevers aansprakelijk gesteld worden bij het ontstaan van beroepsziekten.

Wel is het van belang er rekening mee te houden dat werkgevers kunnen aarzelen meer aandacht te besteden aan biologische agentia uit angst voor imagoschade (zie 3.2). Daarom is het van belang de juiste insteek te kiezen om werkgevers te informeren en adviseren, zodat weerstand uit angst voor imagoschade wordt voorkomen.

7.2 Arbodienstverleners

Bij arbodienstverleners is een belangrijk knelpunt dat de kennis en het gepercipieerde belang van het onderwerp biologische agentia bij een groot deel van de bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten beperkt is. Het onderwerp biologische agentia heeft bovendien geen duidelijke positie binnen het totale aanbod van de arbodienst. De arbodiensten bieden werkgevers met vragen rond biologische agentia wel ondersteuning, maar het pro-actieve aanbod is beperkt. Door een gebrek aan vraag van werkgevers (zie vorige paragraaf) krijgen arbodiensten weinig stimulans om hun kennis en aanbod op dit onderwerp te verbeteren. Ook de complexiteit en breedte van het onderwerp biologische agentia speelt daarbij een rol.

Arbodienstverleners kunnen het onderwerp biologische agentia onder de aandacht van werkgevers brengen door:

- Biologische agentia als standaardonderwerp op te nemen in de reguliere contacten met klanten.
- Een branchegericht aanbod te ontwikkelen naar aanleiding van vragen van individuele bedrijven.
- Pro-actief werkgevers te informeren over biologische agentia.

De kennis van biologische agentia bij bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten kan verbeterd worden door:

- Meer aandacht te besteden aan biologische agentia in de opleidingen voor bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten.
- Het stimuleren van kennisdeling tussen professionals, zowel binnen als tussen arbodienstverleners.
- Het verhogen van het gebruik van de bestaande kennisinfrastructuur, door bijvoorbeeld bekendheid te geven aan de bestaande informatiebronnen, meer praktische en branchespecifieke informatie aan te bieden en het beschikbaar stellen van standaardinstrumenten.
- Het beschikbaar stellen van kennis via de media, bijvoorbeeld door publicatie van artikelen over biologische agentia in vakbladen.
- Het aanbieden van bijscholingsmogelijkheden voor het thema biologische agentia.

Al met al lijkt er bij arbodienstverleners een soort impasse te zijn voor wat betreft de aanpak van biologische agentia. De vraag van werkgevers ontbreekt, waardoor het aanbod van arbodienstverleners niet verder van de grond komt.

Belang van het onderwerp

Omdat arbodienstverleners een sleutelrol vervullen in de aanpak van biologische agentia is het goed de impasse te doorbreken. Om hiertoe een eerste aanzet te doen is een bijeenkomst georganiseerd waarbij voornamelijk bestuurders van arbodiensten aanwezig waren. Deze bestuurders kunnen, meer dan de eerder geïnterviewden, het beleid en de prioriteitstelling van arbodiensten beïnvloeden. Tijdens de bijeenkomst met vertegenwoordigers van arbodiensten is gesproken over de mogelijkheden die zij zien om hun rol bij de aanpak van biologische agentia te versterken. In het kader hieronder volgt een korte toelichting.

De laatste fase van het onderzoek bestond uit een gesprek met bestuurders van een groot aantal arbodiensten, Met hen is gesproken over de wijze waarop de impasse rondom biologische agentia te doorbreken is. Bijlage 3 geeft de invitational weer voor de bijeenkomst met de arbodiensten.

Tijdens het gesprek bleek het volgende:

- Het onderwerp biologische agentia leeft normaal gesproken niet sterk bij werkgevers. Het onderwerp gaat wel leven bij een 'outbreak', zoals de mexicaanse griep in de zomer van 2009. Wanneer het risico biologische agentia wordt vertaald naar praktische gevolgen voor de werkgever gaat de werkgever meer het belang inzien van het nemen van maatregelen.
- Het is nog niet heel erg bekend bij werkgevers dat arbodiensten een rol kunnen spelen bij het tegengaan van ziekteverzuim als gevolg van biologische agentia.
- De arbodiensten vinden dat de kennisinstituten nuttige informatie kunnen leveren, maar soms ook te dogmatisch zijn; "wat er in de richtlijn staat is waar". Arbodiensten moeten zelf hun eigen beleid vormen en kennisinstituten hebben weinig kennis van het bedrijfsleven.
- Bijvoorbeeld bij de Q-koorts zijn arbodiensten te terughoudend geweest.
- Een aantal experts bij arbodiensten moeten zorgen dat ze beschikken over ruim voldoende kennis op het gebied van biologische agentia. Eventueel kunnen arbodiensten deze kennis bij elkaar inkopen.
- De branche wil best het initiatief nemen om een basismodel te ontwikkelen rondom de omgang met biologische agentia voor werkgevers.

Uit de bijeenkomst kwam naar voren dat de arbodiensten biologische agentia zien als een belangrijk onderwerp, waar binnen hun organisatie de nodige kennis over aanwezig is. Tegelijkertijd erkennen ze dat het onderwerp weinig pro-actief onder de aandacht van werkgevers wordt gebracht door hun organisaties. De arbodiensten zien, bijvoorbeeld bij de Mexicaanse griep, dat hun rol zeer beperkt is geweest en zouden willen dat er bij de aanpak van een dergelijk risico meer aandacht komt voor het arbeidsperspectief. De vrees dat, als arbodiensten niets doen, andere partijen (in het volksgezondheidsdomein) zich het onderwerp toe-eigenen lijkt voor de arbodiensten een stimulans te zijn voor het nemen van stappen gericht op het verbeteren van hun dienstverlening en profilering.

Gezamenlijk basisdocument

De arbodiensten zien het ontwikkelen van een gezamenlijk basisdocument als een goede eerste stap om de aandacht voor biologische agentia te verbeteren. STECR heeft met de werkwijzer Arbeidsconflicten recent goede ervaringen opgedaan met het op initiatief van de branche ontwikkelen van een dergelijk document.

Het zou moeten gaan om een document waarin de beschikbare expertise is gebundeld, maar waar iedere arbodienst vervolgens op eigen wijze invulling aan kan geven voor de uitvoering van de dienstverlening richting werkgevers.

De arbodiensten vinden het belangrijk dat werkgevers en werknemers worden betrokken bij het opstellen van een dergelijk document, zodat zoveel mogelijk kan worden aangesloten bij hun wensen en verwachtingen. Naast inhoudelijke expertise over biologische agentia zijn ze van mening dat er in het document aandacht moet zijn voor de wijze waarop het onderwerp onder de aandacht van de doelgroep (de werkgevers) kan worden gebracht.

Gezien de breedte van het onderwerp biologische agentia lijkt het verstandig het document te richten op een specifiek onderdeel. Zo vragen de 'reguliere risico's' als legionella en hepatitis B een andere benadering dan de af en toe optredende risico's als een (dreigende) pandemie.

7.3 Kennisinstituten

De geïnterviewden constateren dat er een aantal knelpunten zijn in de beschikbare kennis bij de kennisinstituten. Dan gaat het met name om het praktischer toepasbaar maken van de beschikbare kennis.

De volgende drie zaken staan daarbij centraal:

- Het ontbreken van branchespecifieke informatie over aard en omvang risico's en mogelijke maatregelen.
- Het ontbreken van inzicht in de causale relatie tussen biologische agentia en verzuim. Deze informatie zou werkgevers en arbodiensten kunnen overtuigen van het belang tot het nemen van maatregelen.
- Het ontbreken van standaardinstrumenten die praktisch toepasbaar zijn.

Daarbij speelt de sterke scheiding tussen de domeinen volksgezondheid en arbeidsgezondheid een belemmerende rol. De door de kennisinstituten aangeleverde kennis sluit vaak niet aan bij de behoeften van arbodienstverleners (die zoeken naar branchegerichte en praktisch toepasbare informatie). De kennisinstituten blijken tegelijkertijd moeite te hebben de bij bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten beschikbare kennis op het gebied van arbeidsgezondheid te benutten.

De volgende oplossingen zijn voorgesteld:

- Het verzamelen en publiceren van de ontbrekende informatie
- Het helpen kennis te verlaten in praktijkgerichte (vooral branchespecifieke) informatie
- Het ontwikkelen van standaardinstrumenten.
- Tot slot zou meer geïnvesteerd kunnen worden in de relaties tussen arbodienstverleners en het volksgezondheidsdomein, zodat de kennis die beschikbaar is onderling beter wordt gedeeld en toegepast.

Bijlage 1 Overzicht interviews stakeholders

In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de personen die hebben deelgenomen aan de interviews in de periode september t/m december 2009.

	Naam	Organisatie	Functie
1	Ad de Rooy	Stigas	medisch adviseur, bedrijfsarts
2	Geert van Nispen	ArboNed / Radboud Universiteit	bedrijfsarts, wetenschappelijk medewerker
3	Jeanette Pannekoek	Stichting A+O VVT	senior beleidsmedewerker
4	Dick Spreeuwiers	NCvB	directeur
5	Gerrit Schut	Provincie Zuid-Holland	preventiemedewerker / bureauhoofd dienst muskusrattenbestrijding
6	John Peters	Achmea Vitale	arbeidshygiënist / preventie adviseur
7	Miriam van der Bij Ma- riette de Graaf	Arbodienst AMC	arbeidshygiënist
8	Jaap Maas	ArboUnie	senior adviseur infectieziekten
9	Jan van der Tuin	Interne arbodienst Politie Haag- landen / ArboUnie	arbeidshygiënist
10	Esther van Adelberg	Achmea Vitale	arbeidshygiënist
11	Desiree Beaujean	C1b	projectleider LCI richtlijnen
12	Edwin Hagelen Roel Lagendijk	UMCU, dienst arbo en milieu	arbeidshygiënist adviseur infectiepreventie
13	Mirjam Kop	FCB	projectleider
14	Remko Houba	NKAL	arbeidshygiënist

Bijlage 2 Deelnemers bijeenkomst arbodiensten

In maart 2010 heeft een bijeenkomst plaatsgevonden met vertegenwoordigers van arbodiensten, waarbij is gesproken over de rol van arbodiensten bij de aanpak van biologische agentia en de mogelijkheden om deze rol te versterken.

	Naam	Functie en organisatie
1	Johan Bruining	Strategisch Adviseur Directie Achmea Vitale
2	Cees Jan Goudswaard	Chief Medical Officer Achmea Vitale
3	Hans Trommel	Directeur Human Capital Care
4	Geert van Nispen	Bedrijfsarts, ArboNed
5	Simone den Brinker	Chief Medical Officer Ardyn
6	Brinio Veldhuizen van Santen	Directeur KLM Health Services
7	Dirk Veldhorst	Manager Corporate Health and Safety AKZO-NOBEL
8	Erik Schokking	Hoofd Bedrijfsartsen Santar
9	Niels Hoette	Directeur Metaplanning
10	Marjolein Bastiaansen	Bedrijfsarts Reaned en bestuurslid NVAB
11	Petra van de Goorbergh	Manager BOABOREA
12	Gerard van den Broek	Directeur ArboUnie

Bijlage 3 Arbocatalogi

In september 2009 heeft een bestudering plaatsgevonden van de tot dan toe door de Arbeidsinspectie met een positief resultaat getoetste arbocatalogi, zoals vermeld op de website www.arboportaal.nl. In de arbocatalogi is gezocht naar informatie over het onderwerp biologische agentia. Het resultaat is weergegeven in tabel B3.1.

Tabel B3.1 Aandacht voor het onderwerp biologische agentia in getoetste arbocatalogi

	Aantal arbocatalogi
Arbocatalogus niet gevonden / niet toegankelijk	8
Biologische agentia genoemd in arbocatalogus	11
Biologische agentia niet genoemd in arbocatalogus	28
Goedgekeurde arbocatalogi	47

Tabel B3.2 geeft een overzicht van de elf sectoren die het onderwerp biologische agentia benoemen in de arbocatalogus. De kwaliteit van de informatie verschilt sterk tussen branches.

Tabel B3.2 Sectoren met aandacht voor het onderwerp biologische agentia in arbocatalogus (alfabetisch)

	Sector	Genoemde onderwerpen
1	Apothekers	Prikincidenten
2	GGZ	Hepatitis A/B/C, HIV, TBC, MRSA, legionella, norovirus
3	Golfaccomodaties	Tekenbeten voor greenkeepers
4	Kaasgroothandel	Verwijzing naar document van academische ziekenhuizen voor facilitaire diensten
5	Provincies	Ziekten door tekenbeten, lyme-ziekte, botulisme, ziekte van Weil, blauwalg
6	Schoonmaak- en glazenwassersbranche	Vaccinatie hepatitis B, preventie prikaccidenten
7	Schoonheidsverzorging	Vaccinatie, werken met scherpe voorwerpen
8	Verpleeg- en verzorgingstehuizen en thuiszorg	TBC, MRSA, Scabies mijt, Hepatitis, Clostridium difficile, HIV
9	Voetverzorging	Vaccinatie, werken met scherpe voorwerpen
10	Waterbouw	Niet nader geconcretiseerd
11	Ziekenhuizen (algemene en categorale)	o.a. legionella, hepatitis B, prikaccidenten

Een totaaloverzicht van sectoren die in de arbocatalogus geen aandacht besteden aan het onderwerp biologische agentia is opgenomen in tabel B3.3. Uiteraard behoren niet alle sectoren met een goedgekeurde arbocatalogus tot de risicosectoren voor biologische agentia. Toch blijkt dat ook in arbocatalogi van sectoren als Bos en natuur, Gehandicaptenzorg, Kinderopvang, UMC's en Visverwerking, waar biologische agentia wel degelijk een rol spelen, het onderwerp biologische agentia (nog) niet is opgenomen in de arbocatalogus.

Tabel B3.3 Sectoren zonder aandacht voor het onderwerp biologische agentia in arbocatalogus (alfabetisch)

	Sector
1	AGF Detailhandel
2	AGF Groothandel
3	Ambulante handel
4	Banden en wielen
5	Betonproductenindustrie
6	Bloemendetailhandel
7	Boeken en tijdschriftenuitgeverijbedrijf
8	Bos en natuur
9	Gehandicaptenzorg
10	Gemeenten
11	Grafimedia
12	Installatie en isolatie
13	Jeugdzorg
14	Keramische procesindustrie
15	Kinderopvang
16	Metaalbewerking en metalelektro
17	Nederlandse orkesten
18	Onderwijs voortgezet
19	Papier- karton- en golfkartonproducerende en verwerkende industrie
20	Personenauto- en bedrijfsautobedrijven
21	Railinfra
22	Uitgeverijen
23	Uitzendbranche
24	UMC's
25	Verzekeringsbedrijf
26	Vis groothandel
27	Visverwerking
28	Welzijn en maatschappelijke dienstverlening

Van de volgende acht sectoren was de arbocatalogus niet toegankelijk via de link op www.arboportaal.nl, waardoor niet beoordeeld kon worden of het onderwerp biologische agentia in de catalogus voorkomt:

- Binnenvaart
- Openbare bibliotheken
- Podiumkunsten
- Primair onderwijs
- Sport
- Tuinzaadbedrijven
- Vis detailhandel
- VVV Nederland

Bijlage 4   Invitational biologische risico's

Wat nu..... biologische agentia een toenemend risico vormen voor de beroepsbevolking?

Een wereldwijde epidemie wordt door Europese deskundigen op het gebied van arbeidsomstandigheden gezien als een toenemend risico voor de beroepsbevolking.¹ Nog steeds ontwikkelen zich nieuwe virussen, zoals in de afgelopen jaren SARS, vogelgriep en de 'Mexicaanse griep'. Veel van de menselijke infectieziekten zijn zoönosen. Een recent voorbeeld is ook de Q-koorts. Verschillende beroepsgroepen behoren tot de risicogroepen voor deze ziekten. Risicogroepen zijn bijvoorbeeld werknemers die in aanraking komen met levende of dode dieren, maar ook werknemers in bijvoorbeeld de luchtvaart en gezondheidszorg. Toenemende internationale reizen en luchtverkeer vermenigvuldigen de mogelijkheden voor pandemieën. Daarnaast kunnen klimaatveranderingen, economische en maatschappelijke veranderingen leiden tot nieuwe of toenemende risico's.²

Een ander door de Europese deskundigen gesignaleerd toenemend risico is de opkomst van antibiotica-resistente bacteriën, zoals bijvoorbeeld de MRSA bacterie. Ook hierbij lopen verschillende beroepsgroepen, zoals degenen die contact hebben met dieren en gezondheidszorgpersoneel, een risico op besmetting tijdens de uitoefening van hun werk.

Wat is het doel van de invitational?

Research voor Beleid en MarketConcern Van Spaendonck nodigen arbodiensten uit om met elkaar en met ons van gedachten te wisselen over de ontwikkelingen rond biologische risico's en de rol van arbodiensten daarbij nu en in de toekomst.

De vraag die in de discussie centraal staat is:

Als de risico's van biologische agentia voor werknemers toenemen, wat betekent dat dan voor arbodiensten?

- Welke rol kunnen arbodiensten spelen bij de aanpak van deze risico's?
- Hoe zijn werkgevers te stimuleren (preventieve) maatregelen te nemen?
- Welke kansen en bedreigingen brengen ontwikkelingen rond biologische risico's met zich mee voor arbodiensten?
- Wat zijn de randvoorwaarden voor een effectieve aanpak?

---

¹ Expert forecast on emerging biological risks related to occupational safety and health. European agency for safety and health at work, 2007.

² Opduikende zoönosen. Gezondheidsraad, Den Haag, 2004.

Research voor Beleid
Bredewater 26
Postbus 602
2700 MG Zoetermeer
tel: 079 322 22 22
fax: 079 322 22 12
e-mail: info@research.nl
www.research.nl